

BEN MACINTYRE

KOODINIMI

REDWOOD

Kylmän sodan kaksoisagentti,
joka mullisti Lähi-idän

SUOMENTANUT JAAKKO KANKAANPÄÄ

ATENA

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.
Text and data mining prohibited.

Lainaus Aleksandr Solženitsynin teoksesta *Gulag – vankileirien saaristo* sivulla 7 on Esa Adrianin suomennoksesta

Englanninkielinen alkuteos *Redwood: The Untold Story of the Cold War's Most Extraordinary Spy*
© Ben Macintyre 2026

Suomenkielinen laitos © Atena / Kustannusosakeyhtiö Otava 2026

Kustannusosakeyhtiö Otava / Atena
Asemakatu 6, 40100 Jyväskylä
tuoteturvallisuus@otava.fi

Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-54845-4

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2026

Alexandralle

Mutta hyvän ja pahan toisistaan erottava viiva
halkoo jokaisen ihmisen sydäntä. Ja kuka
tuhoaisi palan omaa sydäntään?

– ALEKSANDR SOLŽENITSYN,

Gulag – vankileirien saaristo

SISÄLLYS

Kartat 11

Esipuhe 13

1 Eliittijoukot 17

2 Vakoojien piiri 33

3 »Vakauden saari» 49

4 Uusi suuri peli 67

5 Häät vallankumouksen aikaan 81

6 Punainen ajatollah 103

7 Operaatio Eagle Claw 123

8 Kyvyttömyys 143

9 Sisällissota 165

10 Lounas Chattanoogaossa 187

11 Punapuun istutus 209

12 Erikoisvarusteet 225

13 Pienet punaiset pillerit 239

14 Tarpeellinen tieto 255

15 Kadonnut kätkö 275

16 Kumileimasimia	289
17 Tie Bazarganiin	303
18 Michael Road	317
19 Redwoodin saalis	325
20 Kutsu Islamabadiin	341
21 Gazelle d'Or	359
22 Kaksi vankilaa	377
23 »Ei itää eikä länttä»	393
24 Alex Larkin	411
25 Myöhempiä vaiheita	427

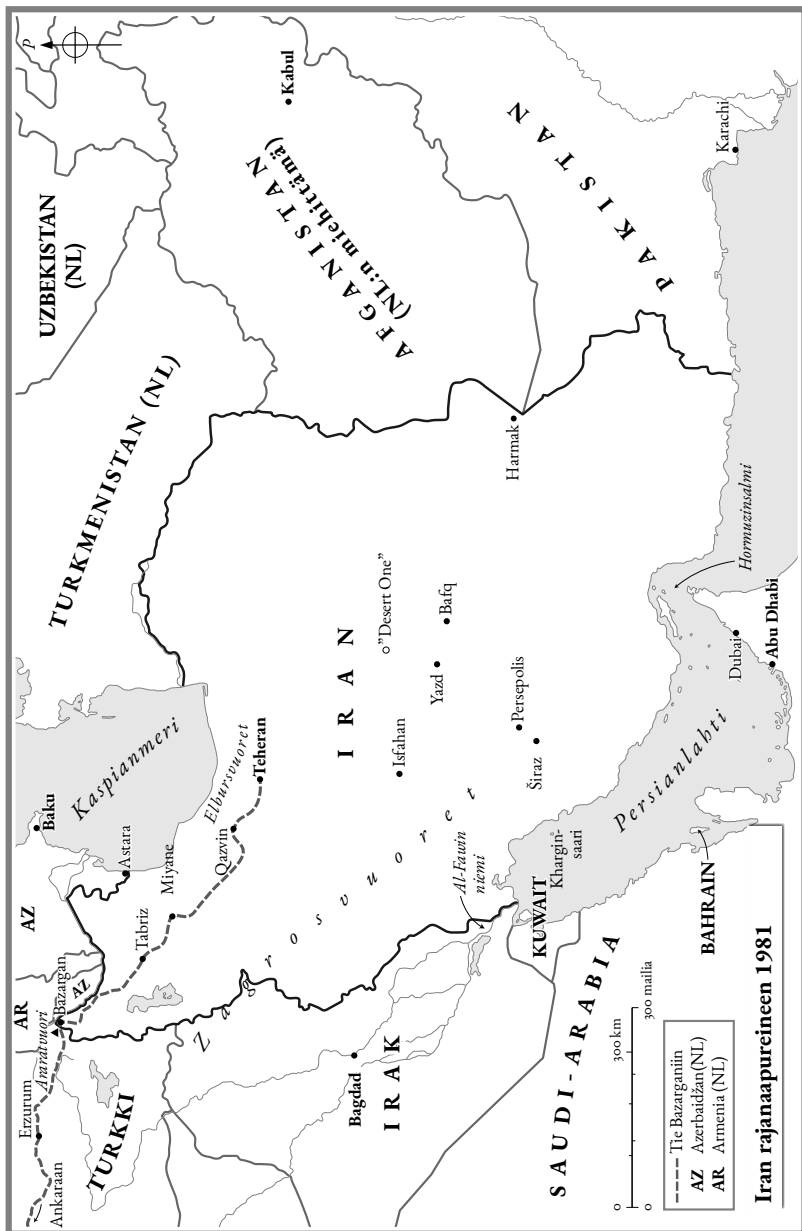
Kiitokset 439

Sanasto 441

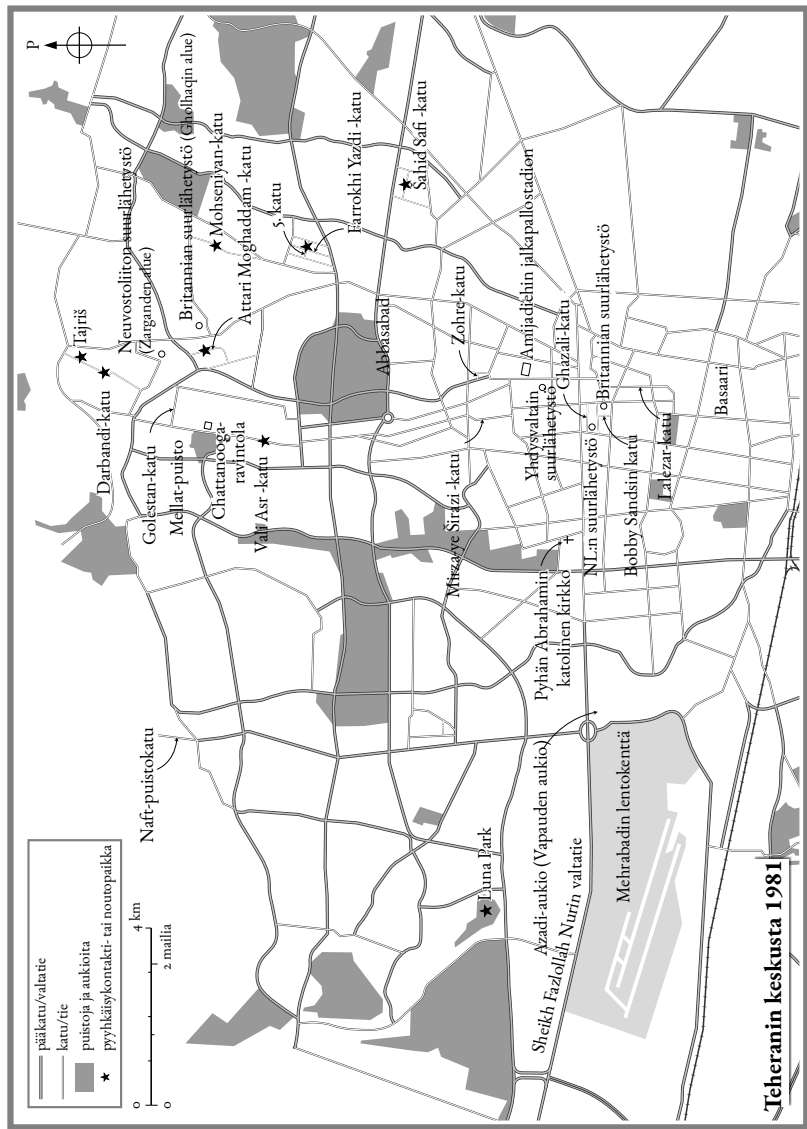
Kuvalähteet 448

Viitteet 449

Lähteet 468

Iran rajanaapureineen 1981

ESIPUHE

Eräänä kuumana kesäiltana Teheranissa kaksi ammattivakoojaa, toinen venäläinen, toinen britti, istui Britannian puolityhjään suurlähetystöalueeseen kuuluvan talon ylimmän kerroksen valkoiseksi kaakeloidussa kylpyhuoneessa juomassa vodkaa.

Venäläinen oli KGB:n majuri, reilusti 190-senttinen ja roteva kuin härkä. Rottinkinen pyykkikori hänen allaan painui ja natisi uhkaavasti. WC-pytyn kannella istuva englantilainen kaatoi hänelle lisää vodkaa ja mietti, saattoiko kaikki sittenkin olla vain unta. Kuuntelulaitteiden pelossa hän oli avannut sekä pesualtaan että ammeen kylmävesihanat juoksemaan ja pannut radion päälle. MI6:n mies arveli Iranin salaisen poliisin asentaneen mikrofoneja hänen kotiinsa ullakolta kellariin asti. Jos Islamilainen vallankumouskaarti kuulisi heidän keskustelunsa, heidät pidätettäisiin, he joutuisivat kuulusteluihin ja saisivat vankeustuomion, heitä kidutettaisiin ja heidät hyvin mahdollisesti teloitettaisiin.

Oli vuosi 1981, ja Iranin vallankumouksen mullistuksista oli kulunut kaksi vuotta. Ajatollah Ruhollah Khomeini johti yhä kovaotteisemmaksi muuttuvaa islamilaista valtiota. Teheran oli vakoilun, verenvuodatuksen ja kostotoimien kiehuva kattila, kun islamilaiset fundamentalistit, nationalistit ja marxilaiset ryhmät taistelivat vallasta. Keskenään kilpailevat Iranin tiedustelupalvelut vakoilivat jatkuvasti kaikkia, myös toisiaan.

Tuhatmäärin maanpakoon ajetun šaahin kannattajia oli painunut piiloon, lähtenyt ulkomaille tai kuollut. Fanaattiset uskonnolliset partiot etsivät ja likvidoivat epäiltyjä vastavallankumouksellisia, ulkomaisia vakoojia, vasemmistolaisia, maanpettureita ja jumalankieltäjiä. Vallankumous oli kuitenkin yhä nuori, epävaka ja kuohuva, eikä ajatollahin ote ollut vielä kiristynyt teokraattiseksi despotismiksi. Iranissa raivosi sisällissota samaan aikaan kun maa kävi raastavaa rintamasotaa Irakia vastaan. Idän ja lännen tiedustelupalveluille – KGB:lle, CIA:lle ja MI6:lle – oli kaaoksen ja hävityksen keskeltä tiedossa maukkaita saaliita, ja juuri sen takia KGB:n majurin tarina oli erityisen arvokas, mutta myös erityisen vaarallinen.

Hän tiesi salanhankkeesta, joka voisi kallistaa kylmän sodan tasapainon Neuvostoliiton hyväksi.

Hänen kertomuksensa sisälsi ydinaseyhteenoton ainekset. Hänellä oli tieto suunnitelmasta, jonka mukaan iranilaiset kommunistit tekisivät Neuvostoliiton tuella aseellisen vallankumouksen: he kaataisivat pappisvallan uskalialla kaappauksella, perustaisivat tilalle uuden marxistileninistisen hallinnon ja kutsuisivat puna-armeijan tuekseen. Venäläiset tankit vyöryisivät rajan yli Azerbaidžanin ja Turkmenistanin neuvostotasavalloista ja vielä Afganistanista (jossa puna-armeija kävi sisällissotaa hyökättyään sinne puolitoista vuotta aiemmin). Neuvostoliiton miehitämä Iran oli lännen pahin painajainen. Jos Moskovon valta ulottuisi Persianlahdelle asti, Neuvostoliitto saisi haltuunsa sekä Iranin satamat että öljykentät. Se saattaisi voittaa kylmän sodan. Jos Yhdysvallat turvautuisi ydinaseisiin, maailma ei olisi enää entisensä – eikä mitään maailmaa kenties olisi lainkaan. Iranin maanalaisten kommunistien vakaumuksellinen joukko kokosi parhaillaan salaisia asevarastoja, KGB:n sabotaasisuunnitelmat olivat valmiina ja juonittelijoille virtasi rahaa Moskovasta. Vallankaappaus saattoi tapahtua huomenna, ensi kuussa tai ei koskaan. KGB:n upseeri tiesi sen, koska yhteydenpito iranilaisten kommunistien kanssa kuului hänen tehtäviinsä. Hän oli salaliiton ytimessä.

Ja nyt hän tarjoutui vaihtamaan puolta ja kertomaan tämän hirvittävän salaisuuden länsimaille. Mutta hän halusi palkkion.

Vesi kohisi hanoista ja KGB:n mies tyhjensi lasinsa. Englantilainen täytti sen taas.

»Minulla on ongelma», venäläinen jätti sanoi. Hän puhui englantia murtaen, nyt jo sammaltaen, ja hänen leveille, komeille kasvoilleen nousi puna. Sitten hän kumartui ja laski kätensä englantilaisen polvelle.

»Autatko sinä minua?»

MI6:n virkailija nyökkäsi. Hän mietti, mitä merkillistä voisi olla tulossa. Venäläisellä oli nimittäin ongelma, josta monet miehet elämänsä varrella kärsivät, mutta harvat puhuvat. Kaikki eivät myönnä sitä edes itselleen. Se on taakka, joka voi viedä mieheltä järjen, romuttaa parisuhteen ja tuhota rakkauden. Yksi viimeisistä tabuista, lääketieteellinen ja psykologinen vaiva, joka musertaa miehisyyden – sellainen kyvyttömyys, jota ympäröivät salailu, häpeä ja kaikkein henkilökohtaisin epäonnistumisen tunne. Nyt venäläinen kuiskasi.

»Teillä lännessä on varmasti lääkkeitä. Eikö olekin? Länsimainen hoito on paljon parempaa kuin venäläinen. Te voitte parantaa sen.» Nyt hän jo aneli.

Englantilainen nyökkäsi taas ja taputti polveaan puristavaa valtavaa kouraa. »Me voimme auttaa sinua», hän sanoi, vaikka ei tiennyt, olisiko se mitenkään mahdollista.

Siinä lyhyessä ajassa, jonka kylpyammeen täyttäminen kylmällä vedellä vei, KGB:n vakoojasta oli tullut kaksoisagentti, ja hänen petoksensa oli ostettu lupauksella parantaa yleinen mutta silti lääketieteelle mahdottomaksi osoittautunut inhimillinen ongelma. Englantilainen vakooja ei ollut koskaan tavannut yhtä pitkää miestä. Kun venäläinen nousi, hän kohosi korkealle keskustelukumppaninsa yläpuolelle hiukan horjuen kuin valtava puu vienon tuulen puhaltaessa.

MI6 antoi hänelle koodinimen REDWOOD, »punapuu».

1

ELIITTIJOUKOT

Kaksikymmentäkaksivuotiaana Vladimir Andrejevitš Kuzitškin sai tietää, että oli jotain muuta kuin mitä oli kuvitellut olevansa.

Lapsena hän oli saanut elää moskovalaisittain etuoikeutettua elämää. Hänen isänsä Andrei oli KGB:n upseeri, ei erityisen merkittävässä asemassa eikä tyytyväinen elämäänsä, mutta hänelle kuuluivat silti kaikki ne edut, joita Neuvostoliiton mahtavan tiedustelu- ja turvallisuuspalvelun jäsenyys toi tullessaan. Vladimirin äiti Jelizaveta oli konekirjoittaja. Vuonna 1947 syntynyt Vladimir kasvoi enimmäkseen äidinpuoleisen isoäitinsä hoidossa ja hemmottelemana. Sodanjälkeisen Venäjän niukoista oloista huolimatta perheellä riitti ruokaa pöydässä ja vaatekuponkeja, ja lomat vietettiin valtion datšalla. Vladimirin ollessa seitsemänvuotias perhe muutti kolmen huoneen asuntoon osuuskunnan taloon Leningradin alueelle. Aluetta ympäröi korkea aita, jotta slummien köyhälistö pysyisi poissa. »Volodja», perheensä ainoa lapsi, piti elämänsä yllällisenä.

Onnettomuutta elämään toi kuitenkin vodkasta voimansa ammentava väkivalta. Andrei Kuzitškin oli häijy alkoholisti. Hän hakkasi Jelizavetaa sekä viikonloppuisin että myös arkena, jos sattui olemaan

juovuksissa, toisin sanoen melkein koko ajan. Jelizaveta sai monta keskenmenoja. Se lisäsi Andrein raivoa. Hän löi myös poikaansa, kunnes poika kasvoi niin isoksi, että pystyi puolustautumaan. Neljätoistavuotiaana Vladimir oli jo reilusti yli 180-senttinen.

Älykkäänä ja herkkänä lapsena Vladimir oli vihannut isäänsä niin kauan kuin jaksoi muistaa. Eräänä kesänä datšalla hän sai ystävän Vasilimimisestä siasta, jolle vei tähteitä syötäväksi ja jonka opetti tulemaan vihellyksestä luokseen. Loman lopulla Andrei komensi Vladimirin vajaan ja pakotti hänet katsomaan, kun hän tappoi Vasilin kirveellä. Kymmenvuotias Volodja itki viikon, vaikka ei koskaan isänsä nähden. Kaltoin kohdelluilla lapsilla pelko ja viha saavat usein aikaan mutkikkaita ja salattuja syyllisyyden ja itseinhon tuntemuksia, ja Vladimirille kävi juuri niin. »Millainen ihminen olen, kun inhoan miestä, jonka ansiosta olen olemassa?» hän mietti. Joskus hän haaveili tappavansa isänsä kirveellä.

Hän kapinoi siinä määrin kuin se 1960-luvun Venäjällä oli mahdollista. Hän liittyi katujengiin ja joutui tappeluihin. Pituutensa vuoksi hän erottui joukosta ilmeisenä maalitauluna. Isäänsä uhmatakseen hän kieltäytyi liittymästä Komsomoliin, kommunistiseen nuorisjärjestöön. Hän kuunteli salakuljetettua brittiläistä ja amerikkalaista popmusiikkia ja apinoi kiellettyä kapitalististen länsimaiden muotia. Lisäksi hän löysi Moskovan uuden maanalaisen folkskenen, sen kurittoman tähden Vladimir Vysotskin ja hänen laulunsa. Serkkunsa ja kahden ystävänsä kanssa hän perusti rockyhtyeen nimeltä The Brothers. Kahdeksantoistavuotiaana hän pukeutui leveälahkeisiin housuihin ja omatekoiisiin korkokenkiin, joissa kuvitteli olevansa jättiläiskokoinen venäläinen versio Cliff Richardista tai Paul McCartneysta. »Meistä tulee Venäjän Beatles», hän julisti. Andrei Kuzitskin sanoi, että hänen poikansa musiikki oli roskaa eikä The Brothersista koskaan tulisi mitään. Hän oli oikeassa.

Nuorella Vladimir Kuzitskinilla oli hyvä koulutodistus, maine nyrkkisankarina, mieltymys länsimaiseen popmusiikkiin, haava sielussa

eikä hiukkaakaan kunnianhimoa. Kolmen vuoden pakollisessa asepalveluksessa hänet lähetettiin radistiksi DDR:ään Saksaan Hagenowin ydinohjustukikohtaan, kylmän sodan eturintamaan. Hän muisteli: »Sodan syttyessä divisioonan tehtävänä oli tuhota Hampuri kuudella taktisella ydinohjuksella» ja tuhoutua sitten itse molemminpuolisen varman tuhon logiikan mukaisesti. Naiivia nuorta sotilasta oma osuus maailmanlopun toimeenpanossa ei jaksanut mietityttää. Hänellä oli vain todella tylsää.

Eräänä aamuna Kuzitškin kutsuttiin puhelimeen komentajan toimistoon, koska hänen äidillään oli tärkeää asiaa. »Isäsi on kuollut», Jelizaveta Kuzitškina sanoi karhealla äänellä. »Tule kotiin.» Kuzitškin sai kaksi päivää henkilökohtaista syylomaa, ja Moskovon-junassa hän ihmetteli, miksei tuntenut lainkaan surua. Hän oli lähinnä helpottunut. »Nyt minun ei tarvitse vihata itseäni enää yhtä paljon», hän mietti.

Avattuaan asunnon oven hän näki Andrei Kuzitškinin istuvan pöydän ääressä ilmiselvästi hengissä ja lisäksi juovuksissa. Andrei otti pulloja ja vetäytyi mitään sanomatta makuuhuoneeseen. Itkuinen Jelizaveta tunnusti valheensa.

Vladimirin isä ei ollut Andrei Kuzitškin vaan Georgi Aleksandrejevitš Larkin, pitkä ja komea rakennusinsinööri, joka oli irlantilaista sukujuurta, mikä selitti erikoisen sukunimen. Jelizaveta ja Georgi olivat tavanneet sodan jälkeen, ja Jelizaveta oli tullut raskaaksi. Heidän oli ollut tarkoitus mennä naimisiin. Sitten Georgi oli lähetetty Siperiaan rakentamaan terästehdasta. Hän oli pyytänyt Jelizavetaa mukaan. Jelizaveta oli kieltäytynyt. Mitä hän olisi tehnyt Siperiassa? Moskova oli hänelle koko maailma. Larkin ei palannut idästä. Muutaman vuoden Jelizaveta oli sinnitellyt yksinhuoltajana, käynyt töissä ja jättänyt Vladimirin hoitoon omalle äidilleen. Andrei Kuzitškin oli ollut viinaan menevä karkea mies, mutta hänellä oli ollut hyvä työpaikka. Hänen kanssaan Jelizavetalla olisi tulevaisuus. Hän suostui vastahakoisesti jopa adoptoimaan Vladimirin.

Ja nyt Georgi Larkin, ainoa mies, jota Jelizaveta oli rakastanut, oli kuollut sydänkohtaukseen karhumetsällä Siperian korvessa. Hänen ruumiinsa oli löydetty lumesta vasta neljän tunnin kuluttua.

Vladimir Kuzitškin oli hämmentynyt ja raivoissaan. »Miten äiti on voinut huijata minua kaikki nämä vuodet?» hän ihmetteli. Siitä päivästä lähtien hän ei välittänyt Andreista hiukkaakaan. Silti paljastus selitti kaiken: miksi hän oli aina tuntenut itsensä kotona vieraaksi, miksi hän oli vihannut miestä, joka oli valehdellut olevansa hänen isänsä ja yrittänyt hakkaamalla saada hänet uskomaan sen. Ja tietysti se selitti myös hänen pituutensa ja vaaleat hiuksensa. Ystävilleen, yhtyeen jäsenille ja armeijakavereille hän oli yhä Kuzitškin, poptähteydestä haaveileva hujoppi, mutta sisällään hän oli salaa Larkin. Kun hän oli saanut tiedon oikeasta isästään ja pystyi kuvittelemaan tälle piirteitä, joita oikealla Georgi Larkinilla ei ollut koskaan ollut, hänessä heräsi myös halu tehdä omalla elämällään jotain aivan muuta. Kuten hän myös teki.

Hän päätteli, että uutta suuntaa varten tarvittaisiin ensinnäkin opin-toja. Hagenowin tukikohdassa hän kävi upseerien kirjaston kimppuun ja alkoi lukea ahnaasti. Hän liittyi kommunistiseen puolueeseen (pakol-lista, jos Neuvostoliitossa halusi päästä elämässä eteenpäin), mutta ilman suurtakaan aatteen paloa. Hän oli toistellut marxilaisia mantroja varhaisimmasta lapsuudestaan asti ja uskonut niihin kuten kaikki muutkin. Kuultuaan totuuden isästään hän oli kuitenkin alkanut epäillä kaik-kea, mitä hänelle oli väitetty todeksi, eikä kommunismi tehnyt poik-keusta. Sellaisia kerettiläisiä ajatuksia hän ei paljastanut kenellekään. Hän myönsi ne vain itselleen.

Kolmen vuoden armeijapalveluksen jälkeen hän pyrki opiskelemaan Aasian ja Afrikan maiden instituuttiin. Se oli moskovalainen korkea-koulu, joka oli erikoistunut Aasian ja Afrikan kieliin. Jonkin vieraan kielen taito »toi mukanaan ulkomaankomennuksen mahdollisuuden». Käydessään läpi kielten luetteloa arabiasta zuluun hän valitsi lopulta farsin (eli persian), jota puhuttiin Iranissa. Se tuntui mielenkiintoiselta

kieleltä, ja kurssilla oli runsaasti tilaa. Kuzitškin oli Neuvostoliiton mallikansalainen, jolla oli tukenaan hyvä koulutodistus ja moitteettomasti suoritettu asepalvelus, ja niinpä hänet määrättiin ilmoittautumaan instituutissa syyskuun 1. päivänä vuonna 1970.

Iranin kielen, kulttuurin ja historian ohella kuuden vuoden opintoihin sisältyi huomattava ideologinen osuus: kommunistisen puolueen historiaa, marxismi-leninismiiä, filosofiaa ja poliittista taloustiedettä. Jokaisen opiskelijan piti lisäksi opiskella yhtä länsimaista kieltä, ja Kuzitškin valitsi englannin. Jos hänet kelpuutettaisiin lähtemään ulkomaille, hän viettäisi opintojensa neljännen vuoden (1973–1974) Iranissa.

Karl Marx prospektilla Kremliä vastapäätä sijaitseva instituutti toimi Neuvostoliiton kommunistisen puolueen keskuskomitean kansainvälisen osaston alaisuudessa. Kaikkien valtion laitosten tapaan sen ensisijainen tehtävä oli tukea kommunismia ja levittää vallankumouksen oppia maailmanlaajuisesti. Kuzitškin oli nyt »neuvostoyhteiskunnan ohituskaitalla», kuten hän itse sanoi, huippuyliopiston opiskelija, jota odotti valoisa tulevaisuus: »Olin matkalla eteenpäin, sitä ei voinut estää mikään.»

Kuzitškin oli ujo ja kömpelö nuori mies niin kuin pitkät ihmiset usein ovat. Paitsi juovuksissa. Alkoholi teki hänestä ekstrovertin. Sosiaalisissa tilanteissa hänellä oli tapana juoda paljon ja nopeasti, tarttua sitten kitaraan ja puhjeta lauluun. Lempeä kaunisääninen jätti, jolla oli kirkkaan siniset silmät ja vaalea hiuspehko, oli naisten mieleen. Kerran lokakuussa asuintoverinsa ystävän järjestämissä juhlissa Kuzitškin oli ottanut niin paljon rohkaisua, että uskalsi pyytää yhtä työstä tanssimaan. Tytön nimi oli Galina Lvovna Kokosova, ja hän oli pieni, kalpea ja herttaisen näköinen, kaksi vuotta Kuzitškinia nuorempi. He huojuivat luvattomien Rolling Stonesin levyjen tahtiin, Galinan pää Vladimirin rintaa vasten. Galina tuntui niin pieneltä hänen sylissään.

Galina, jota ystävät ja sukulaiset kutsuivat nimellä Galja, ei voinut ymmärtää, mitä niin komea mies näki hänessä. »Olin hyvin onneton

ja yksinäinen 22-vuotias tyttö. En rakastanut ketään. Minulla ei ollut yhtään hyvää ystävää. Ja isäni lähdettyä koko minun elämäni oli mennyt katastrofaalisesti pieleen. Vuodesta 1965 eli isän kuolemasta siihen asti kun tapasin Volodjan, olin elänyt murheen vallassa.» Vladimirilta Galina sai itsevarmuutta, jota hänellä ei ollut koskaan ollut.

Muutaman päivän kuluttua Galina joutui väkivaltaisen ryöstön uhriksi ja päätyi sairaalaan potemaan aivotärähdystä. Kuzitškin ilmaantui hänen sänkynsä viereen kukkakimppu kädessä. Myöhemmin Kuzitškin sanoi: »Kun näin sinut siellä sairaalassa, olit niin surkea ja onneton, että minun oli ihan pakko päättää, että menisimme naimisiin.» Luultavasti hän menetti poikuutensa Galinalle. Galina selitti kärsivänsä gynekologisista ongelmista, joiden vuoksi ei voinut saada lapsia. Vladimir sanoi, ettei se haitannut.

Uskonto oli ateistisessa Neuvostoliitossa virallisesti kielletty, mutta Galina oli salassa kristitty. Kuzitškin ei ollut, mutta Galinan uskonnäkökäsitykset eivät häntä haitanneet. Hänen oma hengellinen puolensa ilmeni astrologiassa: uskossa kohtaloon ja tähtien johdatukseen. Molemmista tuntui, että korkeammat voimat olivat saattaneet heidät yhteen, mutta Galina piti sitä merkinä Jumalan tahdosta, Vladimir Oinaan ja Kauriin konjunktioista. Galina puhui salaisen seurakuntansa ortodoksipapin kanssa, Vladimir tutki horoskooppeja. Heidät vihittiin 7. päivänä toukokuuta vuonna 1971 Avioliittopalatsissa Leninski prospektin varrella. Häitä seurasi illallinen suurenmoisen kitschisessä Lesnoin ravintolassa. Illan viihdyttäjänä oli Leon Berger, venäläis-australialainen laulaja, joka esiintyi venäjäksi, englanniksi ja italiaksi.

Pikku Galina Kokosova saattoi näyttää hauraalta kuin posliininukke, mutta hänessä oli sisäistä voimaa, hiljaista päättäväisyyttä, ja hän oli sivistynyt. Hänen kauttaan Vladimir tutustui Mozartin ja Bachin musiikkiin. »Ehkä Volodja kiinnostui minusta juuri siksi, että olimme niin erilaisia», hän pohdiskeli. »Hänen ympärillään pyöri paljon itsevarmoja, määrätietoisia, menestyviä ja kauniita tyttöjä ennen kuin

tapasimme ja myös sen jälkeen.» Galinan suku oli kärsinyt NKVD:n (KGB:n edeltäjän) toimeenpanemissa Stalinin vainoissa. Hänen isoisänsä oli maatalouden kansankomissariaatin virkamiehenä joutunut syytteeseen petoksesta (perättömästi, kuten suurin osa Stalinin uhreista) ja päätynyt gulagiin, isoisän vaimo oli saanut rikollisen puolisona kahdeksan vuoden vankeustuomion ja Galinan isä oli palannut sodasta parantumattomasti murtuneena miehenä. Kokosovin perheessä ei koskaan puhuttu menneistä julmuuksista. Sukunsa synkistä vaiheista huolimatta Galina ei kantanut kaunaa valtiota kohtaan. Miljoonien muiden neuvostokansalaisten tapaan hän hyväksyi vallitsevan järjestyksen eikä epäillyt sitä samalla tavalla kuin aviomiehensä. Hän ei edes tiennyt miehensä epäilyksistä.

Leon Bergerin luritellessa popmusiikkia australialaisella korostuksellaan Galina ja Vladimir tanssivat: rakastunut nuoripari suuren seikkailun kynnyksellä.

Opiskeltuaan kolme vuotta ahkerasti Iraniin lähtöä varten Vladimir sai pestin kääntäjänä Bafqin kaivos- ja teräskombinaatissa, neuvostoliittolaisen kaupparyhmittymän iranilaisessa tytäryhtiössä. Ensin hänen taustansa oli kuitenkin tutkittava, jotta nähtäisiin, saattoiko hänet päästää ulkomaille. Hän teki lomakkeelle selkoa sukunsa vaiheista, keräsi suosituksia ja istui »lukemattomissa haastatteluissa», kerran myös keskuskomitean viranomaisten tentattavana. »Ole kunnolla», hänelle sanottiin. »Me saamme selville kaiken.» Viimein hänen ilmoitettiin olevan »poliittisesti luotettava ja moraalisesti vakaa».

Sitten tuli kutsu KGB:stä.

Hänet pyydettiin kesken koulupäivän dekaanin toimistoon, missä häntä odotti tuntematon nuori mies, »miellyttävän näköinen, päällä hyvin leikattu harmaa puku». Punaïsessa kotelossa oleva virkamerkki kertoi miehen olevan valtion turvallisuuskomitean palveluksessa. »Me tiedämme teistä, ja te täytätte meidän vaatimuksemme», ilmoitti Nikolai Vasiljevits Sakalin. »Ehdotamme, että valmistuttuanne täältä liitytte

tiedustelupalveluun. Tiedämme, että olette lähdössä pian Iraniin. Saatte kaksi päivää aikaa harkita.» Oliko se tarjous vai käsky? Kutsu vai määräys? Ehkä valinnanvapaus oli pelkkää silmänlumetta. Se oli yksi ja sama, koska Kuzitškin ei edes harkinnut kieltäytyvänsä. Nuoruuden päämäärättömyyden tilalle oli tullut halu muuttua uudeksi ihmiseksi, Venäjän mahtavimman organisaation upseeriksi. Hänen valeisänsä oli ajautunut umpikujaan urallaan KGB:ssä. Hän aikoi menestyä.

Lisäksi sellainen ehdotus imarteli. »Tiedustelu on kunniallista, vaikeaa ja romanttista työtä, jota tehdään Äiti Venäjän hyväksi», hän mietti. Hän ei juuri uskonut kommunismin oppeihin, mutta KGB:hen hän uskoi. »Sinne otetaan vain kaikkein kyvykkäimpiä ja moitteettoman rehellisiä ihmisiä. Kaikki eivät saa tilaisuutta liittyä tähän älymystön eliittiin.»

Kim Philby, historian pahamaineisin kaksoisagentti – MI6:n virkailija, joka vakoili KGB:n hyväksi kaksikymmentä vuotta – sanoi suunnilleen samaa mahdollisuudesta liittyä Neuvostoliiton tiedustelupalveluun, kun sitä hänelle tarjottiin suunnilleen saman ikäisenä: »Kun saa kutsun eliittijoukkoihin, ei tarvitse miettiä kahta kertaa.»

KGB:n sääntöjen mukaan Kuzitškin sai kertoa vaimolleen, mutta ei kenellekään muulle. »Minusta tulee vakooja», hän sanoi Galinalle. »Kun valmistun instituutista, lähten Iraniin.» Galina oli ylpeä ja iloinen. Ulkomaille lähetettiin vain naimisissa olevia KGB:n upseereita, koska poikamiesten arveltiin loikkaavan heitä herkemmin. Kuzitškin oli Galinalle lupa aloittaa uusi elämä vieraassa maassa, Galina oli samanlainen lupa hänelle.

Melkein samalla hetkellä hyvin kaukana Moskovasta, rautaesiripun takana, myös eräs toinen mies hyväksyi tarjouksen vakoojan ammatista. Se tekisi hänestä lopulta Kuzitškinin tärkeimmän vastapelurin, toisi heidät yhteen ja muuttaisi pysyvästi molempia – ja samalla koko maailmaa.

Pitkään vallalla olleen myytin mukaan Britannian tiedusteluorganisaatioiden palvelukseen päästäkseen on ensinnäkin opiskeltava Oxfordin tai Cambridgen yliopistossa ja lisäksi vaikutettava luotettavalta ja maailmaa nähneeltä. Sitten ei tarvitse kuin odottaa, että joku opettajista koputtaa olalle, tarjoaa lasin lämmintä sherryä ja lähettää tapaamaan vakoojia. Monien muiden myyttien tapaan se on osittain totta.

Ian McCredie oli viimeistä vuotta Cambridgessa, opiskeli matematiikkaa ja mietti, pitäisikö ryhtyä tekemään väitöskirjaa vai hakea töitä Cityn finanssipiireistä, kun hän poikkesi tapaamaan tohtori Ted Macdonaldia, »tutoriaan», jonka tehtävänä oli pitää huolta hänen hengellisestä ja henkisestä hyvinvoinnistaan (ja katsoa, että hän maksoi collegen laskut ajoissa). Hoikka, tummatukkainen, pyöreäkasvoinen, pisteliäs ja terävä-älyinen McCredie oli niitä opiskelijoita, jotka yleensä välttelivät auktoriteetteja, koska eivät halunneet noudattaa heidän määräyksiään. Hän pistäytyi kerran lukukaudessa Macdonaldin luona »tarkastuskäynnillä», joskus sherrylasin ääressä. McCrediellä oli jo muutamana kuukauden ajan ollut suhde erään opettajan vaimon kanssa. Hän mietti, mahtoiko Macdonald tietää siitä. Saisiko hän moitteet? Ei kai häntä sentään erotettaisi?

»Minulla saattaa olla sinulle mielenkiintoinen tilaisuus», Macdonald sanoi. Hän ei kertonut, millainen tilaisuus oli kysymyksessä, miksi se oli mielenkiintoinen tai miten hän oli saanut kuulla siitä. Macdonald oli yliopistokemisti mutta myös MI6:n eli Britannian Salaisen tiedustelupalvelun (SIS) »kykyjenetsijä». McCrediessä hän oli pannut merkille piirteiden yhdistelmän, joka saattaisi olla omiaan tiedustelun palveluksessa: menestys opinnoissa, levoton mielenlaatu, hillitty omapäisyys.

Muutamaa viikkoa myöhemmin McCredie sai opinahjoonsa Churchill Collegeen kirjeen »Ulkomaan- ja kansainyhteisönasioiden koordinaatiotoimistosta». Se tuli tavallisessa ruskeassa kuoressa, oli kirjoitettu koneella ja sisälsi kutsun haastatteluun Lontooseen. Kirjeessä ei

kerrottu haastattelun syytä, kuka sen pitäisi tai millaiseen työpaikkaan se liittyi, mutta juuri tämä tietojen puute yhdistettynä Macdonaldin salaviihkaiseen käytökseen äskettäisen tapaamisen aikana kertoi, että kysymys oli tiedustelupalvelusta.

Ian McCredien isä oli keskiportaana tullivirkailija Doverin rahti-varikolla. Ian oli puolestaan syntynyt Folkestonesta, oli käynyt siellä hyvää koulua ja loistanut matematiikassa ja luonnontieteissä. Hänen nuoruutensa oli ollut »aivan tavallista, ei mitään jännittävää». Draama oli alkanut vuonna 1968 Pariisin opiskelijamellakoiden, Yhdysvaltain rotulevottomuuksien, Martin Luther King Jr:n murhan ja Lontoon kaduilla nähtyjen Vietnamin sodan vastaisten mielenosoitusten aikaan. McCredie sai yhteiskunnallisen herätyksen, päätyi »vassarien joukkoihin», kasvatti pitkän tukan ja liittyi 30 000 muun mielenosoittajan seuraan marsimaan Lontoon halki ja vaatimaan Yhdysvaltoja lopettamaan sotansa.

Saman kuohuvan vuoden elokuussa McCredie sattui Folkestone High Streetillä kulkemaan televisioliikkeen ohi, kun hän näki ruudussa otsikon: VENÄJÄ HYÖKÄNNYT TŠEKKOSLOVAKIAAN. Neuvostojoukot olivat murskanneet »Prahan keväänä» tunnetun laajan protestiliikkeen ja sammuttaneet toivon demokratiasta. Se oli osoitus Brežnevin opista: Neuvostoliiton satelliittivaltioiden luisu pois kommunistivallasta oli estettävä voimakeinoin. McCredie oli kauhuissaan. »Raaka totalitaarinen hirmuvalta raikasi Tšekkoslovakiaa silmiemme edessä.» Kuvat aseettomista mielenosoittajista uhmaamassa mahtavaa Neuvostoliittoa jättivät pysyvän jäljen seitsemäntoistavuotiaan McCredien mieleen. »Minuun teki suuren vaikutuksen se, kuinka rohkeasti minun ikäiseni nuoret yrittivät vastustaa venäläisiä sotilaita. Se oli teini-iän poliittinen herätys. Minusta tuntui kuin maailma sellaisena kuin me sen tunsimme olisi kääntynyt kohti loppuaan.»

Juuri sellaista raaka-ainetta MI6 ja sen tuntosarvet yliopistoista etsivät: nuoria, jotka olivat kiinnostuneet maailmanpolitiikasta, olivat sopeutuvaisia ja tiedonhaluisia, ajattelivat yhteiskunnallisesti mutta itsenäisesti.

McCredie kuunteli sujuvasti opettajien, vanhempien ihmisten ja muiden opiskelijoiden puheita ja teki sitten oman mielensä mukaan neuvoista tai moitteista piittaamatta. Hän kunnioitti auktoriteetteja, mutta saattoi hyvin jättää noudattamatta niiden käskyjä. Matematiikan opintojensa ansiosta hän ymmärsi riskejä ja tiesi, miten epävarmuutta saattoi tunnistaa, analysoida ja arvioida. Hänellä oli tapana ajatella seurausten todennäköisyyttä prosentteina. Hän piti riskien ottamisesta.

Vuoden 1974 alkupuolella hän soitti eräänä aamuna ovikelloa osoitteessa Carlton Gardens 3. Talo oli nelikerroksinen ja stukkakoristeinen regency-tyylinen rakennus hiljaisella sivukadulla muutaman sadan metrin päässä Buckinghamin palatsista. Oven avasi roteva entinen sotilas, ja McCredie »astui sisään vakoilun maailmaan», kuten hän itse myöhemmin sanoi.

Tarjottuaan McCredielle suurta nahkanojatuolia haastatteli ja osoitti seinällä riippuvaa maailmankarttaa. »Mikä näistä maista kiinnostaa teitä eniten?»

»Itä-Eurooppa», McCredie sai suustaan.

Se oli ilmeisesti oikea vastaus. Poliitiikan ja sodankäynnin alueella polveilleen merkillisen keskustelun jälkeen McCredie sai paperin, jonka otsikkona oli »Laki valtionsalaisuuksista», ja allekirjoitti sen, vaikka ei ollut kuullut mitään edes etäisesti valtionsalaisuuksiin liittyvää.

Sitten seurasi epämääräinen kuvaus valintaprosessista ja sen päässä odottavasta työpaikasta: ensin samanlaiset valintakokeet kuin ulkoministeriön virkoihin, sitten laaja taustatarkistus, jota varten haastateltaisiin ystäviä, sukulaisia ja työtovereita, puolen vuoden koulutusjakso, ensimmäinen ulkomaankomennus diplomaattisen koskemattomuuden suojassa, muutama vuosi paperitöitä MI6:n Lontoon-päämajassa Century Housessa, sitten kolmen vuoden jaksoja vuorotellen kotimaassa ja ulkomailla, lopulta pakollinen eläköityminen viidenkymmenvuotisen iässä. Työ olisi mielenkiintoista ja tärkeää. Palkka olisi huono.